

УДК 811.162.1'06'27:141.2

ФЕМІНІЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Агнешка МАЛОХА-КРУПА

Вроцлавський університет
пл. Нанкера, 15, Вроцлав, 50-140, e-mail: amalocha@uni.wroc.pl
Інститут польської філології

У статті простежується розвиток фемінізації в сучасній польській мові, визначається вплив на цей процес феміністських середовищ, які перебувають в опозиції до словотвірної норми, що закріплює “невидимість” жінок у тексті. Висвітлені способи і засоби творення фемінативів, а також стратегія фемінізації. Розглянуті категорії назв професій, що здебільшого зазнають змін. Порушене питання про нормативну оцінку аналізованих фемінативів.

Ключові слова: фемінізація, словникова норма, кодифікація, показник жіночості, мовно-родові асиметрії.

Розвиток сучасної польської мови відбувається у двох напрямках: перший полягає у багаторічній тенденції до витіснення з мови іменників на позначення жіночої статі (наприклад: *dziennikarka*), другий – у поширенні звичаю актуалізації родових форм, які охоплюють референцією осіб обох статей (*czytelnik, pracownik, klient*). Це явище, яке стало предметом критики у межах дисципліни, названої лінгвістикою статі або феміністським мовознавством, названо, за англійською мовою, невидимістю жінок в текстах (англ. *Invisibility of women*). Полягає воно в тому, що тексти редагуються таким чином, що справляють враження адресованих виключно чоловікам¹. Як свідчать дослідження сучасних текстів, більшість жіночих назв може бути редукована до сукупності чоловічих назв, так званих іменників спільного роду. Виняток становлять іменники, що є назвами менш престижних, або традиційно фемінізованих професій (*pracznica, balerina*). Навіть у сфері освіти поширилося вживання родових назв – так, у нововиданих дидактичних матеріалах часто відмовляються від лексичної диференціації *uczeń/uczennica, czytelnik/czytelniczka, kolega/koleżanka*². Найновіша публікація, призначена для дошкільної освіти, має назву “*Zanim będę uczniem. Karty techniczne*”³. Тим часом в номінації 4- чи 5-річної дитини поняття *uczeń* чітко визначене як “хлопець, який вчиться”, натомість “дівчина, що вчиться” – це *uczennica*. Ця тенденція витіснення з польської мови іменників жіночого роду в добу декларованого і юридичного рівноправ'я є предметом багатьох дискусій, які, треба визнати, не нові для історії польської мови, оскільки вже в міжвоєнне двадцятиліття в тодішньому часописі “*Język Polski*”^{*} велися дискусії в пошуках відповідних форм для нових жіночих фахів і посад.

¹ Karwatowska M., Szpyra-Kozłowska J. *Lingwistyka płci. Ona i on w języku polskim*. Lublin, 2005. S.102.

² Malocha-Krupa A. “Na imię mam Kasia i jestem uczniem 2. klasy”. *Androcentryczne zwyczaje językowe w podręcznikach szkolnych (i edukacji) // Kształcenie Językowe*. T.8(18). Wrocław, 2010.

³ Kopala J., Tokarska E. *Zanim będę uczniem. Karty techniczne*. Warszawa, 2010.

* Див., наприклад, номери часопису “*Język Polski*” за 1926–1933 роки.

На тлі кодифікації словникової норми, що визнає обов'язковим вживання чоловічого роду іменників, особливо в офіційному стилі сучасної польської мови, зародився феміністський дискурс, що, зрозуміло, перебуває в опозиції до словотвірної норми, яка закріплює “невидимість” жінок у текстах. Польський дискурс феміністських середовищ, який виник після 1989 р. (переломна для історії Польщі дата перших вільних виборів і символічного кінця комуністичного режиму), є поліморфним, ідейно неоднорідним явищем – для мовознавчих досліджень це цікаве і нелегке завдання. Особа, яка досліджує мову, може прийняти позицію, що узагальнює погляди польських феміністських середовищ, тобто, зробити припущення, що існують спільні компоненти, незалежні від досліджуваного напрямку феміністських переконань, а саме: (1) що суспільна позиція жінок не зумовлена позалюдськими силами (Богом, природою), (2) що суспільна ситуація жінок не є задовільною, а також (3) що варто діяти будь-яким чином, щоб цей несиметричний стосовно чоловічої реальності стан речей змінити⁴. Феміністська суперечка з патріархальною культурою є часто також суперечкою про слова, про їх змістове наповнення, про номінацію (заповнення семантичних прогалин мови, наприклад, потенціальне *ucórczyć ‘зробити когось донькою’ порівняно з кодифікованим *usynowić* ‘зробити когось сином’), про розблокування словотвірного потенціалу існуючої лексики. Ця остання ознака феміністського дискурсу, яка становить предмет цього дослідження, виникла на переконанні англо-американських радикальних феміністок, що трактують “мову як показник патріархальних позицій, а також статевої дистрибуції соціальних ролей і статусу”⁵, водночас у їх трактуванні “мова відіграє роль одного з найважливіших інструментів знецінення значення і рангу жіночої думки, тому дорога до визволення жінок веде, на їх думку, через визволення мови”⁶. На думку більшості авторок-феміністок, категорія “жіночості” має бути віддзеркалена у мовній реальності і це віддзеркалення повинно бути в рівновазі стосовно укоріненої в мові категорії “чоловічості”. Ця ж остання, як і раніше, залишається домінуючою мовною категорією, що закріплює андроцентричну (тобто з перевагою чоловічої точки зору) модель польської культури, а мова в цьому контексті є своєрідним пізнавальним музеєм, що зберігає старий, традиційний порядок патріархального світу. Праці, написані в останні роки, всіляко доводять наявність мовно-родових асиметрій у польській мові, документують андроцентричність польської культури і мови⁷.

Після 1989 р. мова стала свідомим, вільним від цензури інструментом експлікації поглядів у феміністських середовищах. Польський феміністський рух творить новий дискурс. Дискусії, феміністські виступи в писаній мові є маніфестацією не тільки поглядів, а й нової, надзвичайно креативної мови (*ktoś/ktosia, herstoria, gendermeria, matriarchat*), дотепної і самотупної. Розкривається небувала творча функція мови, при цьому одним зі спосо-

бів упомітнення категорії “жіночості” стало розблокування суфіксальної деривації, тобто можливості, яку передбачає польська словотвірна система: деривації від іменників чоловічого роду назв жіночого роду шляхом використання відповідних суфіксів. Прихильники і прихильниці цієї мовної зміни включають до своїх текстів жіночі назви іменників, які характеризують жінку з огляду на якусь ознаку, популяризують жіночі назви функцій, посад, звань, а також професій. Цей регулярний словотвірний процес наближає таку схему: іменник чоловічого роду + показник жіночості → іменник жіночого роду.

⁴ Таке загальне визначення фемінізму представила Божена Умінська-Кефф в лекції на “Tajnych Kompletach” (заняття, що проводяться нелегально, зазвичай під час військових дій) у Вроцлаві (IV.2011).

⁵ *Humm M.* Słownik teorii feminizmu. Warszawa, 1993. S. 96.

⁶ *Ibid.* S.97.

⁷ *Gajewska A.* Hasło: Feminizm. Poznań, 2008; *Karwatowska M., Szypra-Kozłowska J.* Lingwistyka płci.

Серед показників жіночості найпродуктивнішим є формант: *-ka* (*choreograf-ka, designer*

-ka, kobic-ka, filoloż-ka, protoplast-ka), *-ini/-yni* (*wydawcz-yni, zwyciężcz-yni, członek-ini, świadek-ini, dawcz-yni*), малопродуктивні суфікси *-ica/-yca* (*papież-yca*), *-ina/-yna* (*hrab-ina*), *-anka* (*koleż-anka*), а також рідкісні та в основному непродуктивні: *-icha* (*rzep-icha*), *-na* (*druh-na*), *-essa* (*poetessa*)⁸. Останнім часом, як це може здаватися, збільшується кількість іменників жіночого роду, утворених шляхом додавання парадигматичного форманту *-a* (та *doktor-a, ministr-a, maestr-a, przełożon-a*) від чоловічих форм: *doktor, minister, maestro, przełożony*).

У деяких фемінативах спостерігається варіантність норми, що є іманентною ознакою кожної мови, яка полягає в наявності декількох (зазвичай двох) елементів мови, які виконують подібну функцію. У випадку фемінативів можна говорити про словотвірні дублети, тобто пари іменників жіночого роду, типу *filolożka* і частотно рідшим *filologini, pracownica/pracowniczka, doktora/doktorka*.

Так виникають фемінативи, тобто такі мовні форми, які, з погляду структурної дефініції, експлікують морфологічний визначник жіночості. Це 1) похідні слова від словотвірних чоловічих основ (більшість); 2) синхронічно непозначені словотвірною похідністю від іменників чоловічого роду (*balerina, praczka, prasowaczka*).

Нині використання фемінативів може свідчити про феміністський світогляд, оскільки понад 100 років тому прихильниці емансипації, пишучи в двотижневому журналі “*Ster*” про виховання і роботу для жінок, використовували вживані тоді жіночі форми (*wydawczyni, redaktorka, robotnica fabryczna, mistrzyni, redaktorka naczelna, hospitantka, drzeworytniczka, prenumeratorka*). Подібне багатство фемінативів можна відшукати і в жіночому тижневику “*Bluszcz*”, який виходив з 1865 р. (*klubistki, komiwojażerka, robotnica, adwokatka, adeptka, rysownicza*).

Отже, дуже спрощено можна сказати, що, з огляду на тенденцію до творення родових назв, після 1989 р. нові фемінативи функціонують як своєрідна маніфестація феміністських поглядів, як знак нового мислення, що залишається в опозиції до патріархату. І все ж, з огляду на поширення ідеї Євросоюзу *gender mainstreaming*, тобто політичної стратегії, спрямованої на ліквідацію проявів дискримінації жінок і вироблення урівноважених суспільних відносин між жінками і чоловіками, фемінативи стають знаком мислення (і мовлення), сумісного із засадами егалітарного дискурсу (терпимості). В текстах, що відповідають вимогам до егалітарних текстів, які не дискримінують людину через стать, а також вік, сексуальну орієнтацію, суспільну позицію тощо, помітним стає мовне явище – егалітарна мова / егалітарний дискурс. У рамках цього типу текстів також застосовується стратегія фемінізації і водночас стратегія нейтралізації статі (статеві нейтральна мова). Це дає підстави для висновку, що фемінативи можна розглядати в трьох площинах:

- як ідеологічно нейтральний знак,
- як маніфестацію феміністських поглядів,
- як ознаку егалітарного дискурсу віднедавна.

Ідея відновлення категорії жіночості в мові, яка спочатку з’явилася у феміністському середовищі, була використана в творенні структур мислення Євросоюзу, і сьогодні становить основу егалітарного мислення і нового типу публічного дискурсу, який передбачає повагу до кожної іншості, індивідуальності і неповторності суб’єктів, що комунікуються. Отже, постає новий мовний етикет, який вимагає регулювання і мовознавчого кодифікування.

Не претендуючи на право кодифікування, з 2010 року група осіб з Інституту польської філології Вроцлавського університету розпочала роботу над “Словником фемінативів сучасної польської мови”. До вибірки увійшли тексти, що належать до феміністського дискурсу (інтернет-портали, преса, наукові публікації), а також тексти, зібрані в ХХІ ст., в яких зафіксовано наявність фемінативів і в пресі, і в літературі

⁸ На тему співвідношення між закінченням чоловічої основи та жіночим суфіксом див.: *Laziński M.* O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytułowe i ich asymetria rodzajowo-płciowa. Warszawa, 2006. S. 254-258.

(авторки прагнуть не стільки показати сферу поширення явища, скільки самі можливості творення жіночих назв всупереч мовним і суспільним стереотипам). Хоч проєкт цей ще не завершений, в уже зібраному корпусі варто відзначити певні закономірності. Насамперед, можна створити семантичну класифікацію фемінативів, які вживають автори і авторки з метою їх апробування, що частково відповідає класифікації словотвірних категорій. Найчисленнішу групу становлять назви професій – понад половину всіх зібраних лексем. Таке спрямування еволюції фемінативів у польській мові, очевидно, зумовлене суспільними і культурними потребами; має свій генезис у дедалі ширшому задіянні жінок у професійних ролях, які давніше виконували лише чоловіки, або тих, що визнаються престижними – так стверджує співавторка “Словника” Патріція Крисяк⁹. “Категорія назв професій доволі широка, до неї належать:

– назви функцій, які виконують жінки, і посад, які вони займають, наприклад, традиційні *sprzątaczką, stylistką, fryzjerką, nauczycielką, telefonistką, rzeźbiarką, katechetką, asystentką, autorką*; а також нові форми в польській мові, які часто не здобувають схвалення як нормативні з боку традиційного та консервативного мовознавства, однак безсумнівно спонукають до рефлексій і потрібні з точки зору діяльності, спрямованої на зрівняння статусу: *tipserka, awiatorka, designerka, choreografka, copywriterka, house menedżerka, pilotka, polityczka, superwizjerka*;

– назви освіти жінок, зумовлені характером здійснюваної ними професії, наприклад: *antropolożka, filolożka, neonatolożka, psycholożka, filozofka, naukowczyni, kulturoznawczyni, językoznawczyni, krytyczka*

– назви жінок, що займаються менш-більш професійним спортом, музикою тощо, наприклад: *sportsmenka, wiolonczelistka, harmonistka, wokalistka, zawodniczka*.

Часто твореними, а отже, бажаними в суспільстві є також форми, що становлять назви суспільних функцій, соціальних ролей і статусу сучасних жінок. Це ширша категорія, ніж назви професій, а її численна репрезентація вказує на те, що жінки мають шанс ставати щораз більш незалежними і сильними, однак часто на перешкоді їм стає закостеніла мовна система. Назви, які з’являються в цій категорії, найчастіше пропускаються в ужиткових текстах, наприклад у службових документах, угодах, позовах, висновках. Сюди належать такі слова, як: *nowicjuszka, klientka, milionerka, debiutantka, emerytka, emigrantka, pacjentka, pensjonariuszka, przywódczyni, singielka, słuchaczka, sponsorka, więźniarka, partnerka, rozmówczyni, kompanka, nędzarka, przodkini, reprezentantka, rezydentka*.

Наступна категорія типово словотвірна – це назви прихильниць конкретних ідей, поглядів тощо. Сюди належать і традиційні та системні форми – *katoliczka, entuzjastka, skandalistka, emancypantka, feministka, działaczka*, і менш традиційні – *flapperka, ideolożka, partyzantka, radykalka*.

Дві останні категорії – це назви “аматорок” певної діяльності, дій чи предметів, а також характеризуючі назви, творені на основі притаманних для даної особи ознак вигляду чи особистісні. До першої належать слова *maniaczka, blogerka, czytelniczka, himalaistka, szafiarka/szafiara, automobilistka*; до другої – *łobuziara, hipokrytka, naśladowczyni/naśladowniczka, ekscentryczka, elegantka, okularnica, mścicielka*¹⁰.

Назріває питання про нормативну оцінку аналізованих фемінативів. Докладне лексикографічне дослідження, напевно, обґрунтувало б встановлення нормативного статусу окремих лексем. Частина з них була б зареєстрована тільки в післявоєнних словниках польської мови, частина донині не була зафіксована в жодному з нормативних словників, інші супроводжуються класифікатором *розмовне, жартижливе*. Будуть, врешті, й такі, які мають статус нейтральних одиниць мови.

Оскільки ж ми говоримо про фемінізацію як явище, можна звернутися до певного узагальнення і загальних тверджень на цю тему. Вроцлавський мовознавець, професор Ян Мьодек, одна з найвидатніших постатей польського нормативного мовознавства,

⁹ Krysiak P. Rozwój języka polskiego pod względem feminatywów // <http://www.gender.orgs.pl>

¹⁰ Krysiak P. op.cit.

неодноразово на лекціях, у “Słowniku ojczyzny polszczyzny”, в опублікованих довідниках, на радіо- та телепрограмах, у наукових розвідках висловлювався на тему фемінізації. Залишаючись прихильником критерію функціональності даної мовної форми і внутрішнього регулювання норми, кодифікованої через вплив ужиткової норми, Ян Мьодек з цікавістю дослідника мови аналізував розвиток польської мови. При цьому він зауважував, що в перших післявоєнних виданнях “Słownika ortograficznego” його автори Станіслав Йодловський і Вітольд Ташицький передбачали, що з розвитком емансипації, займання “жінками щораз більшого числа посад і титулів, зарезервованих досі для чоловіків, укріплюватися будуть в польській мові такі постаті, як *ministerka, prezeska, dyrektorka, rektorka, dziekanka, redaktorka, naczelniczka, profesorka* тощо”¹¹. Мовознавець підтверджує, що він і його ровесники з випусків 1945, 1946 і наступних років зверталися до вчительок середніх шкіл виключно титулом *pani profesorko*¹². Текстові джерела підтверджують, що фемінативи були в загальному використанні, до того ж функціонували без таврування як розмовні, панібратські чи кумедні.

Натомість, в інтерв'ю, опублікованому 2004 р. в щецінській газеті, журналіст запитує Й.Мьодка, чи іменник *socjolożka* є помилковою формою? Це запитання чітко вказує, що передбачення С.Йодловського та В.Ташицького не справдилися, а Й.Мьодек спонтанно відреагувавши на запитання, знову нагадав післявоєнний звичай і висловив своє ставлення до фемінізації мови: “В роки моєї юності були власне *redaktorki, dyrektorki, socjolożki* і *psycholożki*. Так було протягом всіх століть і нікому до голови не приходило, щоб жінки мали чоловічі назви професій. А зараз... Пане редакторе [...] Не знаю, чому ці форми типу *socjolożka, psycholożka* у словнику описані як поточні. Адже так говорилося віками”¹³. Нині тенденція до застосування родових (*genetycznych*) назв стосовно обох статей домінує в громадському транспорті. Безсуфіксальні форми *pani: dziekan, redaktor, doktor, profesor, prezes* з афлексійною головною складовою частиною, що є носієм значення *spotygam panią: dziekan, redaktor, doktor, profesor, prezes* функціонують у всіх стильових видозмінах сучасної польської мови. Серед причин такого стану справ найчастіше вказуються: 1) своєрідна експлуатація фемінативного суфікса *-ka*, що означає, що “за його допомогою створено так багато здрібнених форм на зразок *szafka, dróżka, rączka, nóżka, lampka*, що не вистачило йому словотвірної енергії на обслуговування жіночих дериватів, на зразок, *ministerka, naczelniczka, prezeska*”¹⁴; 2) чинники психологічно-суспільного і семантичного характеру, бо “впродовж усіх років суспільний ріст асоціювався людям у Польщі з переходом з сіл до міст. Оскільки ознакою діалектів, а отже, сільських мов, є розбудоване жіноче словотворення (*kowalka, softyska, Nowaczka, Stępniowa, Dziubina, Widerzyna* тощо), підтвердженням емансипації і росту стали форми без цих “обтяжливих” суфіксів, таких, як *-ka, -owa* чи *-ina*”¹⁵; проте найвагомішою причиною зникнення фемінативів Й.Мьодек визнає 3) вплив службово-канцелярського стилю, в якому назви посад, установ і функцій актуалізуються як родові назви (*nazwy genetyczne*)¹⁶. Адже для багатьох комунікантів стиль був показником кращої освіти і суспільної позиції, тому використання, часто несвідоме, цієї стильової видозміни мови було певною мірою перепусткою до кращого життя, звідси використання спільнородової назви вважалося престижнішим. Крім психологічно-соціологічних причин, що стримували розвиток фемінативів, Ханна Ядацька називає також 4) відсутність універсального форманту, дистрибуція якого була б пов'язана тільки зі словотвірною категорією жіночості. Суфікс *-ka*, на думку дослідника, підлягає трояким обмеженням: фонетичним (*architektka, chirurżka*), семантичним (*dziekanka* “жінка декан”

¹¹ Miodek J. Rozmyślajcie nad mową!. Warszawa, 1998. S. 87.

¹² Ibid. S. 87.

¹³ Miodek J. Pytanie o żeńskie formy nazw profesji // Gazeta Szczecin. 2004 (<http://szczecin.gazeta.pl/szczecin/1,34937,2269026.html>).

¹⁴ Miodek J. Rozmyślajcie nad mową! S.88.

¹⁵ Miodek J. Rozmyślajcie nad mową!

¹⁶ Ibid.

і 'студентська відпустка під час навчання'), стилістичним (розмовне забарвлення фемінативів)¹⁷. У розвідці "O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytułowe i ich asymetria rodzajowo-płciowa" Марк Лазінський звертає увагу на згадувані раніше фонотактичні (fonotaktyczne), а також 5) естетичні обмеження, що блокують деривацію фемінативів¹⁸.

Тим часом фемінізація полягає саме в пропаганді жіночих форм як нормативних і стилістично нейтральних. Аргументів на користь включення до комунікації давніх і нових жіночих дериватів навести можна багато. Особи, що займають традиційну позицію стосовно питань мови, звертаються до критерію традиції, до довоєнної і післявоєнної норми минулого століття, тобто, акцептують давні фемінативи і включають їх до свого ідіолекту. З точки зору А.Мьодка, це, "по суті, найприродніший словотвірний прояв поляка"¹⁹ і польки, що полягає в спонтанній актуалізації жіночої назви стосовно жінки. Я.Мьодек як популяризатор фемінізації висловлюється схвально про вживання, наприклад, телебаченням TVN форм *psycholożka*, *inspicjentka*, *dyrektorka*, *pedagożka*, *reżyserka*, *redaktorka* тощо, ще й тому, що вживання назв чоловічого роду стосовно жінок може призводити до комунікаційних розладів, а саме: подеколи повідомлення може бути прочитане неправильно, наприклад, газетний заголовок *Morderca notariusz zbiegł z aresztu*²⁰ більшість осіб зрозуміє як 'вбивця, який за фахом є нотаріусом, утік з арешту'. Тим часом, це стосується 'злочинця, який вбив нотаріуса-жінку (*notariuszkę*) і втік з арешту'. У науковій літературі, що пропагує творення фемінативів, дослідники і дослідниці звертаються також до синтаксичного критерію, зазначаючи, що в конструкціях з родовою назвою порушується типовий для польської мови зв'язок згоди (*prezes przyjechała*, *nowa minister spotkała się*, *rozmawiałam z naszą doktor*), тому подібні сполучення порушують мовну норму двічі: "з огляду на невідмінюваність деяких складників, – зазначає Ханна Ядацька, – а також родової дисгармонії: слово, що визначається/слово, що визначає"²¹.

Численні психолінгвістичні аргументи, що обґрунтовують потребу чутливості суб'єктів комунікації до нерівного представлення статі в мові та комунікації, містяться у дослідженнях перцепції текстів, пізнавальних процесів²². Вони засвідчують також негативний вплив домінування універсальних чоловічих форм на розуміння текстів. Аналіз оголошень про роботу показує, що жінки, які читають ці пропозиції, навіть стосовно загальнодоступних для обох статей професій, значно частіше відповідають на оголошення, сформульовані за допомогою нейтральних форм, ніж на ті, що містять чоловічі форми, які часто трактуються ними, як адресовані лише чоловікам. Крім того, всюдисущість чоловічих назв, асоційованих із значенням чоловічої статі, утруднює ідентифікацію жінок із стереотипними професіями, визнаними чоловічими²³.

Крім того, на форум міжнародних дискусій Рада Європи – організація, що має великі заслуги у розвитку загальних прав людини і гендерної рівності, в 1990 р. випустила Рекомендацію № Р (90) 4 Комітету міністрів для держав-членів з ліквідації сексизму в мові, в якій звернула увагу на важливу роль "мови у формуванні соціальної ідентичності індивідуума, а також взаємовпливу мови і суспільних основ [...], [а] сексизм, характерний для теперішнього мовного ужитку в більшості держав-членів Ради Європи, оснований на домінуванні чоловічого роду над жіночим – є перешкодою на шляху встановлення рівності між жінками та чоловіками, тому що він не дає змоги помітити існування жінок, які становлять половину людства, і водночас порушує рівність жінок і чоловіків [...]. Рекомендує урядам держав-членів з метою сприяння використанню мови, що відображає

¹⁷ Jadacka H. Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia. Warszawa, 2006. S. 127–128.

¹⁸ Łaziński M. O panach i paniach. S. 252–280.

¹⁹ Miodek J. Rozmyślajcie nad mową!. S. 88.

²⁰ Miodek J. Słowo jest w człowieku. Wrocław, 2007. S. 120.

²¹ Jadacka H. Kultura języka polskiego. S.127.

²² A. Weatheral A., Gender, Language and Discourse, London 2002.

²³ Miemietz B. Motivation zur Motion. Zur Bezeichnung von Frauen durch Feminina und Masculina im Polnischen. Frankfurt am Main, 1993.

принцип рівності між жінками і чоловіками і вжити всіх заходів, які вони вважатимуть необхідними з метою:

1) мотивації до використання, наскільки це можливо, несексистської мови, що зважає на наявність, стан і роль жінки в суспільстві – як нинішня мовна практика це робить стосовно чоловіка,

2) адаптації термінології, що використовується в проектах указів, уряду та освіти, гендерної рівності,

3) стимуляції використання несексистської мови в засобах масової інформації”²⁴.

Такий постулат виголошено також на Конгресі польських жінок у Варшаві (20–21 червня 2009 р.), вперше проведеному на 20-ту річницю виборів у червні 1989 р. як одна з низки ініціатив з нагоди часу соціально-політичних змін, що відбулися в Польщі²⁵. Учасниці Конгресу вирішили, що варто: “скоригувати назви посад і позицій, створюючи еквівалентні до чоловічих жіночі форми” (секція “Жінки і меншини”).

Що стосується редагування підручників і освіти: “Рекомендується використовувати два граматичні роди (чоловічий та жіночий) і в тексті, і в завданнях, вправах, прикладах, що містяться в ньому (“chciałbyś/chciałabyś”; “zapytaj koleżankę/kolegę”). Використовувати, де це можливо, жіночі відповідники граматичних назв професій (“socjolog/socjolożka”); посад (“dyrektor/dyrektorka”); соціальних ролей (“działacz/działaczka”). Брати до уваги в змісті і структурі підручника участь та роль жінки в історії, економіці, політиці (секція “Жінки і меншини”)”²⁶.

Ідея фемінізації на рівні її суб’єктивної оцінки має своїх прихильників і послідовників, хоча не бракує їй ворогів і супротивників, до того ж, багато людей залишаються байдужими. При цьому, дослідження дискурсів – феміністського та егалітарного, аналіз мовної політики на веб-сайтах, заяви деяких осіб, відповідальних за мову телебачення та радіопрограм – показують, що фемінативи стають все популярнішими одиницями мови. Про це свідчить також зростання суспільної свідомості і відповідальності за слово та знання принципів егалітарного дискурсу (толерантності). Його включення в обіг офіційного спілкування стає необхідністю в наші дні. Знання правил егалітарного дискурсу і здатність їх практичного застосування є визначником рівня і якості освіти, стану соціальної свідомості, приналежності до спільноти, яка хоче спілкуватися згідно з сучасними вимогами мовного *savoir-vivre*, що передбачає рівноправність усіх осіб, незалежно від статі, віку, раси, сексуальної орієнтації чи соціального статусу. У цьому контексті фемінізацію мови можна розглядати як один з елементів процесу регулювання мовно-культурної асиметрії.

Переклад *Світлани ВИННИЧЕНКО*

FEMINISATION OF MODERN POLISH LANGUAGE

Agyeshka MALOKHA-KRUPA

Wrocław University
15, Nankera Sq., Wrocław, 50-140, e-mail: amalocha@uni.wroc.pl
Institute of Polish philology

The development of feminization in modern Polish language is traced in the article. Influence on this process of feminist environment that is in opposition to the word-

²⁴ Див.: *Równość płci. Temat dla dziennikarzy, temat dla dziennikarek* / M. Branka, M. Tański (red.). Warszawa, 2004. S. 45.

²⁵ Див. також: *Malocha-Krupa A. Postulaty językoznawcze Kongresu Kobiet Polskich // Współczesna polszczyzna w badaniach językoznawczych. Od leksyki do języka poezji*. Kielce, 2010. S.267–274.

²⁶ <http://kongreskobiet.pl> [dostęp XI 2009].

formation rules that establishes the “invisibility” of women in the text is defined. The ways and means of creating feminatives and feminization strategy is highlighted. The category of profession names, that mainly get changed, is considered. Question concerning the normative evaluation of feminatives is analyzed.

Ключові слова: feminization, dictionary norm, codification, index of womanhood, linguistic and gender asymmetry.

ФЕМИНИЗАЦИЯ СОВРЕМЕННОГО ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКА

Агнешка МАЛОХА-КРУПА

Вроцлавский университет

пл. Нанкера, 15, Вроцлав, 50-140, e-mail: amalocha@uni.wroc.pl

Институт польской филологии

В статье прослеживается развитие феминизации в современном польском языке, определяется влияние на этот процесс феминистской среды, находящейся в оппозиции к словообразовательной нормы, закрепляющей “невидимость” женщин в тексте. Освещены способы и средства создания феминативов, а также стратегия феминизации. Рассмотрены категории названий профессий, чаще всего подвержены изменениям. Поставлен вопрос о нормативной оценке рассматриваемых феминативов.

Ключевые слова: феминизация, словарная норма, кодификация, показатель женственности, языково-родовые асимметрии.

Стаття надійшла до редколегії 10.08.2011.

Прийнята до друку 23.09.2011.